

**Тези доповідей за матеріалами круглого столу
«Актуальні проблеми господарської діяльності
в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0»**

Борисов Ігор Вячеславович

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-3055-013X

**ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ
КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ**

Тези присвячені дослідженню правового положення кластерів в Україні в умовах четвертої промислової революції.

Ключові слова: кластер, кластерна організація, кластерна політика, смарт-спеціалізація, механізм.

Borysov Igor

*PhD, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine*

ORCID: 0000-0002-3055-013X

ON THE LEGAL STATUS OF CLUSTERS IN UKRAINE

The theses are devoted to the study of the legal status of clusters in Ukraine in the conditions of the fourth industrial revolution.

Keywords: cluster, cluster organization, cluster policy, smart specialization, mechanism.

1. В умовах четвертої промислової революції економічне зростання України та її інтеграція у світовий економічний простір залежать від структурно-галузевої економічної політики держави, спрямованої на стимулювання галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної

продукції, а також і від тих інституційних перетворень, які спрямовані на формування раціональної багатоукладної економічної системи, забезпечення розвитку різних форм господарювання, зокрема, і кластерної моделі співпраці підприємців. Однак це не тільки комплекс державних заходів і механізмів підтримки кластерів та кластерних ініціатив, що забезпечують підвищення конкурентоспроможності регіонів, підприємств, які входять в кластер, розвиток інститутів, що стимулюють їх формування, а також забезпечують впровадження інновацій, а й комплекс відповідних громадських заходів і механізмів. Прикладом цього слугує той факт, що при співпраці українських експертів, науковців, підприємців, бізнес-об'єднань та асоціацій, зокрема, ПрАТ «Запоріжтрансформатор», АСК «Укррічфлот», Корпорації «УкрІннМаш», ПрАТ «Керамет», ПрАТ «Український графіт», ТОВ «ІстВан», Корпорації виконавчих та комерційних підприємств «Союз», Федерації роботодавців України, СП «ІНТРЕЙД», ТОВ «Білоцерківський завод «ТРІБО», ТОВ «Александр-Девелопмент» при комунікаційній підтримки Торгово-промислової палати України було проведено дослідження відродження економіки України шляхом новітнього індустріального розвитку (НІРУ), як найкоротшого шляху побудови технологічної економіки країни, включаючи і кластерний підхід [1].

Проект Національної програми кластерного розвитку України до 2027 року (далі – Проект) – рамкова програма, що подається на затвердження в Мінекономіки з метою встановлення керівного документу для всіх стейкхолдерів кластерного розвитку України [2], розроблений групою експертів кластерного комітету платформи Industry4Ukraine, до якої на сьогодні входить більше 60 організацій, серед яких 45 – це громадські та бізнес-об'єднання, що представляють малий та середній бізнес різних галузей промисловості, незалежні аналітичні центри та експертні групи. Проект містить окремий розділ по інтеграції зі **смарт-спеціалізацією** («S3» – від англ. Smart Specialisation Strategy) як концепції та політики інноваційного регіонального розвитку Євросоюзу, що сприяє економічному зростанню в регіонах через краще розкриття його потенціалу. Слід зазначити, що такий самий підхід спостерігається і в інших країнах світу,

де кластерна модель розвитку економіки впроваджується вже давно. Зокрема, в цих країнах ініціаторами та координаторами створення кластерів можуть бути як державні і регіональні органи влади та інституції, так і приватні компанії та недержавні об'єднання. Серед таких, наприклад, в США переважають венчурні інвестори, стартапи, державні науково-дослідні установи, а в країнах Євросоюзу – регіональні органи влади [3].

Поняття економічного кластеру було запропоновано професором кафедри ділового адміністрування Гарвардської школи бізнесу Майклом Портером, який досліджуючи проблему конкуренції, обґрунтовував кластеризацію економіки із позиції створення конкурентних переваг. Тобто, на думку вченого, у промислових кластерах створюються найкращі умови для підвищення конкурентоспроможності, що є головним мотивом для їх створення. Конкурентоспроможність за М. Портером повинна бути створена, а не набута. Вчений розглядав кластер як групу географічно сусідніх взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих компаній та організацій, що діють у певній сфері і характеризуються спільністю діяльності [4].

Кластерна модель на сьогодні апробована в багатьох високорозвинених країнах світу – США, Фінляндії, Німеччині, Японії та дає позитивні результати [5, с. 5]. Так, регіони, які мають більшу кількість розвинених кластерів, демонструють більш високий рівень прибутковості, а нові види бізнесу швидше формуються і швидше прогресують саме в кластерних структурах [2, с. 12]. Світовий досвід свідчить, що утворення і функціонування кластерів в різних секторах регіональної економіки супроводжуються вираженими синергетичними ефектами.

Відповідно до Проекту, кластер – це галузеве, територіальне та добровільне об'єднання організацій, які тісно співпрацюють між собою, а також з іншими суб'єктами в ланцюжку створення цінності з метою підвищення конкурентоздатності власної продукції, її експорту й сприяння економічному розвитку регіону.

Кластерна організація – організація, яка підтримує посилення в співпраці, інноваціях та мережеву взаємодію в рамках кластерів і діє, як провайдер інноваційних послуг, які стимулюють інноваційну

активність, особливо для МСП (малого і середнього підприємництва). Таким чином, діяльність кластерної організації повинна відповідати таким критеріям як: інноваційність, високотехнологічність та соціальна значимість.

Кластери як мережеві структури орієнтовані на створення нової цінності всередині мережі або зниження трансакційних та економічних витрат діяльності. Вони доповнюють один одного у виробничо-збутових ланцюгах або при реалізації проектів інноваційного характеру.

Особливість кластерної політики полягає в тому, що **влада спонукає та стимулює** усіх учасників кластерів – підприємців, науковців та розробників співпрацювати з підприємствами для розкриття головних напрямів секторів спеціалізації регіону.

Таким чином, кластери позиціонуються в Проекті з інструментом по реалізації стратегій S3, яка базується на партнерстві між представниками бізнесу, влади, науково-технічних установ та громадськості. Вважається, що діяльність компанії відповідає всім критеріям для пріоритетних напрямків, які обрало керівництво країни: інноваційність, високотехнологічність та соціальна значимість.

2. Разом із тим, якщо вчені-економісти давно і плідно досліджують проблеми розвитку кластерів, то в національній юридичній доктрині сутність кластерів як колективних утворень ще чекає свого часу. Перш за все це пов'язано з тим, що кластерна політика в українській економіці – нове явище, яке викликане, як вже зазначалося, потребами в об'єднанні інвестиційної, регіональної та інноваційної політики в певних регіонах з метою підвищення ефективності управління економікою і отримання необхідних результатів з найменшими витратами. До того ж в Україні існує перспективне законодавство, а на рівні чинного законодавства поняття кластер не закріплено. Тому відсутня і сама можливість системно аналізувати нормативну базу кластерної політики держави і пропонувати шляхи її подальшої модернізації.

Між тим, якщо економісти вважають недоліком те що, на відміну від досвіду європейських країн, кластери, наприклад, в сфері ІТ-технологій, створюються виключно на підставі договору між пу-

блійними і приватними партнерами, а не в формі комплексного соціально-економічного утворення, що допускає використання різних фінансових інструментів та інститутів [6, с. 57], то ми займаємо протилежну позицію.

Вважаємо, що слід погодитись з визначенням кластеру, яке дано в Проекті. Кластер – вид підприємницького об'єднання, до складу якого на підставі договору, входять юридичні особи та/або фізичні особи-підприємці, які координують свою діяльність, що спрямована на участь у виробництві товарів (робіт, послуг) з метою підвищення конкуренції, розширення ринків збуту, а також виконання соціально-важливих і суспільно корисних завдань (програм).

Договір про створення кластеру може бути як двостороннім, так і багатостороннім непойменованим договором, який регулює відносини між учасниками кластеру.

В кластері між його учасниками не виникають відносин економічної (фінансової) залежності, коли одна юридична особа контролює діяльність іншої юридичної особи, які найбільш яскраво проявляються між тим при створенні холдингів, інвестиційних і пайових фондів, промислово-фінансових груп та інших об'єднань також юридично незалежних і самостійних учасників обороту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економічне відродження через індустріальний розвиток України. Харків: Повноколір, 2020. 432 с.

2. Проект Національної програми кластерного розвитку до 2027. URL: <http://www.industry4ukraine.net/publications/proyekt-nacziionalnoyi-programy-klasterного-rozvytku-do-2027/>.

3. Смарт-спеціалізація в Україні – якою має бути цільова модель. URL: <http://www.industry4ukraine.net/publications/smart-speczializacziya-v-ukrayini-yakoyu-maye-buty-czilova-model/>.

4. Портер М. Конкуренция. Пер. с англ. Москва: Издательский дом «Вильямс», 2005. 608 с.

5. Федоренко В. Г., Тугай А. М., Гойко А. Ф., Джабейло В. Б. Концепція кластерної політики в Україні. *Економіка та держава*. 2008. № 11. С. 5–15.

6. Бай С. И., Присяжнюк А. Ю. IT-кластеры в Украине: экономический потенциал. *Економіка України*. 2018. № 9 (674). С. 50–59.

REFERENCES

1. Ekonomichne vidrozhennia cherez industrialnyi rozvytok Ukrainy. (2020). Kharkiv: Povnokolir [in Ukrainian].
2. Proekt Natsionalnoi prohramy klasternoho rozvytku do 2027. URL: <http://www.industry4ukraine.net/publications/proyekt-naczionalnoyi-programy-klasternogo-rozvytku-do-2027/> [in Ukrainian].
3. Smart-spetsializatsiia v Ukraini – yakoiu maie buty tsilova model. URL: <http://www.industry4ukraine.net/publications/smart-speczializacziya-v-ukrayini-yakoyu-maye-but-y-czilova-model/> [in Ukrainian].
4. Porter M. (2005). Konkurentsiya. Moskva: Izdatelskiy dom «Viliams» [in Russian].
5. Fedorenko V. H., Tuhai A. M., Hoiko A. F., Dzhabeilo V. B. (2008). Kontseptsiiia klasternoi polityky v Ukraini. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, 11, 5–15 [in Ukrainian].
6. Bay S. I., Prisyazhnyuk A. Yu. (2018). IT-klastery v Ukraine: ekonomicheskyy potentsial. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 9 (674), 50–59 [in Russian].

Брояков Сергій Вікторович

*молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0002-0636-7490*

КРИТЕРІЙ КОНТРОЛЬОВАНOSTІ ОПЕРАЦІЙ ЗА ПОДАТКОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ США: ПРАВИЛА ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають при визначенні контрольованості господарських операцій в цілях трансфертного ціноутворення у США. Автором було визначено спеціальний юридичний склад, який застосовується IRS для перерозподілу оподаткованого доходу контрольованого платника податків. Зазначено, що елементами такого юридичного складу є: 1) дві або більше організації або підприємства; 2) спільна власність або контроль; 3) рішення IRS про те, що перерозподіл доходу необхідний задля недопущення ухилення від оподаткування або ж для правильного визначення доходу.